

Szemle

példával illusztrálva: a fent ismertetett előadásokra, írásokra is részben véletlenül bukkantam rá, különböző csatornákon, helyeken, okból, időben is távol és a szálak most mégis összefutottak. Úgy is mondhatnám, hogy a fenti gondolatok (Baudelaire-től Econ át Brownig) „egymásba fonódnak egy »intertextualitásnak« nevezett folyamatban” és „egymásnak felelnek idő és tér távolságain át”. (15)

Jegyzet

(1) Francia-Magyar Folyóirat Fórum: *Milyen szerepet töltenek be a folyóiratok az értelmiségi gondolkodásban Franciaországban és Magyarországon?* című konferencia, Bp, 1998. október 29–31.

(2) *Közművelődési könyvtárak egy új Európáért* című konferencia a Francia Intézetben, Bp, 1997. szeptem-

ber 25–27.

(3) vö. GYÖRGY Péter hozzászólása, Francia-Magyar Folyóirat Fórum.

(4) RAULFF, U.: *Közművelődési könyvtárak egy új Európáért*. 3K, 1997/12. sz. 3. old.

(5) uo. 4. old.

(6) vö. MARTIN, Hans-Peter: *A globalizáció csapdája*. Perfekt Kiadó, Bp, 1998. 352. old.

(7) vö. RÓZSA GY.: *Kulturális örökség és információs társadalom*. Argumentum Kiadó, Bp, 1995. 82. old.

(8) RAULFF, U.: i.m. 4–5. old.

(9) uo.

(10) uo. 6. old.

(11) vö. LORENZ, K.: *A civilizált emberiség nyolc halálos bűne*. IKVA, Sopron, 1988.

(12) RAULFF, U.: i.m. 6. old.

(13) vö. uo. 8. old.

(14) Replika, 1997. március 177–194. old.

(15) BABITS Mihály: *Az európai irodalom története*.

N. Mandl Erika

Az információs társadalom és a könyvtári szolgáltatások

A világ az ezredfordulóra átlép a tudásközpontú információs világtársadalom korszakába. Az élenjáró társadalmak (a japán, az amerikai) és a vezető európai államok társadalmi (az angolok, a németek, a franciák, a dánok és finnek) már jó ideje az információs világekorszakról, az információs gazdaságról, információs-kommunikációs társadalomról és a nemzeti kultúrát megőrző tudástartalmakról gondolkodnak.

Az Európai Unió és hazánk is a globális információs társadalom felé tart. Bár a magyar információs társadalomról még nem készült el a minden területet érintő, átfogó nemzeti információs stratégia, a jelenlegi információs társadalom fejlettségi sorrendjében a harmadik helyen, 1000–2000 pont között a „futó” országok csoportjában szerepelünk. (1)

Az információs társadalom bonyolult, átfogó kategória, amely tartalmazza az információ, a kommunikáció, az interaktivitás és egyáltalán a szellemi tőke, tudás, és legtágabban a kultúra, a politika és a mindezekkel összefüggő szociális vonzatok fogalmát. Az információs szupersztráda egy szűkebb fogalomkör, de alapvetően fontos:

azokat az infrastrukturális és kommunikációs lehetőségeket foglalja magába, amelyek keresztlé az információ átvitele és forgalma megvalósítható. Jelenleg az információs társadalomról teljességgel még csak koncepcionálisan és virtuálisan beszélhetünk úgy, mint tudástársadalomról és kultúrátársadalomról, mert még csak potenciálisan létezik: az UNESCO, az EUROBIT, az Európai Unió, a közép- és kelet-európai országok, kutatási- és technológiafejlesztési keretprogramok, nemzeti infrastrukturális stratégiai tervek stb. dokumentumaiban.

Az információs társadalom koncepciója stratégiai világesély, azt célozza, hogy az infrastruktúra globális, de a benne áramló helyi, regionális és kulturális tartalom

specifikus legyen. Így a globális Internet mellett hasonlóan nagy jövőt jósolnak a regionális célhálózatoknak is. Magyarországon ma az információs társadalom küszöbén van, jó eséllyel, pozitív hozzáállással 2020 körül átjuthat az információs társadalomba, és a 21. század közepén elérhetünk a kulturális társadalom időszakába. (2) Saját fejlődésünket nemcsak önmagukhoz képest, hanem a világban történő globális előrehaladáshoz képest is mérnünk kell.

Az IT legfontosabb jellemzői közé tartozik, hogy a jövőben az információ központi szerepet fog betölteni:

- egyrészt gazdasági forrásként használják a vállalatok, szervezetek, és a versenyhelyzetben való hatékonyságukat, a társadalmi-gazdasági értéknövekedést az információ gyors elérhetősége, relevanciája, minősége fogja meghatározni;

- másrészt az állampolgárok jogaik és kötelezettségeik gyakorlásához olyan információs rendszereket fejlesztenek ki és használnak, amelyek révén az oktatási és kulturális ellátáshoz jobban hozzáférhetnek;

- harmadrészt kifejlődik egy információs iparág, amely azt a célt szolgálja, hogy felkeltse és kielégítse az informatikai bevezetések és információs szolgáltatások iránti igényt. (3)

Az információs társadalom mint vízió utópikus kicsengésű. A jövőben egyre kevesebb tárgyat kell megmozdítani ahhoz, hogy a földrajzi távolságoktól függetlenül különféle gazdasági és kulturális tranzakciók mehessenek végbe, egyre inkább a bitek, az információk cseréjéről, vásárlásáról és eladásáról beszélhetünk. Mindezzel szoros összefüggésben van a digitális forradalom: kialakulóban van a tudásalapú hálózatra épülő, globális, kétnyelvű (angol és nemzeti nyelv) társadalmak rendszere, amelyben teljesen átszerveződnek az eddigi hatalmi, geopolitikai és identitásteremtő struktúrák. Ma az Internet az információs társadalom realitásként működő szimbóluma, amely befolyást gyakorol mindenre, ami az ember testi, lelki, szellemi és anyagi kultúrájával összefüggésbe hozható.

Az információs társadalom az aktuális új világ javait minden állampolgárra kész

kiterjeszteni és három alapvető területen radikális változást jósol, bár a megvalósítás hosszú lépcsősorán az információs társadalom kialakulása folyamatában ez a jóslat sokak számára még inkább félelem és feszültség forrása, mintsem realitás és lehetőség. (4)

Az első területen az állam és állampolgár viszonya változik meg: nevezetesen az, hogy az Internet révén az állampolgár személytelen, átlátható, interaktív és időkímélő viszonyt építhet ki államával, de ugyanakkor ez az interaktivitás szólhat az IT államának totális ellenőrzési lehetőségeiről is állampolgára felett, a digitális technikák felhasználásával.

A második terület az egészség- és oktatásügy totális átalakulását jelenti. Az új technológiák, az egészségről való gondoskodás eddig ismeretlen dimenzióit nyitják meg. Például: ha európai méretekben kiépítik az egészségügyi adatátviteli hálózatot, amely lehetővé teszi a kórházi adatok elérését és hálózatba kapcsolják az orvosokat, kórházakat, mentőket, rehabilitációs központokat, betegbiztosítókat. A kérdés az, hogy mely társadalmi rétegek számára lesz elérhető ez a minőségi szolgáltatás?

Az oktatásügy forradalma azt jelenti, hogy az érvényes tudás fogalmának az átalakulásával és az információ-hozzáférés módjainak megváltoztatásával (távoktatás, telekonferencia, távmunka) átrendeződnek az ezzel összefüggő struktúrák. A mediális forradalom újabb szelekciokat hoz létre. Mindazoknak, akik nem juthatnak már a legelején a számítógéphez, a világhálóhoz, romlik az esélyük arra, hogy a kultúrához és az információhoz hozzáférjenek, kisodródhatnak a perifériára, és ez a folyamat már kisiskolás korban is elkezdődhet.

A harmadik terület a kulturális hierarchia átalakulása. Az írott nyelvek prioritásból átlépőben vagyunk a multimédiális, képközpontú világba. A medialisálódás, a globalizálódás kihívása sokak számára lehet nyomasztó: a nemzeti nyelv egymagában való elégtelensége, az angol nyelv professzionális elsajátítása, a számítástechnikai képességek megszerzése a hátrányosabb helyzetű társadalmi rétegekre el-

érhetetlen követelményként nehezedik.

A világon és hazánkban a gazdagság és a társadalom területén jelenlévő és állandóan bővülő informatikai és távközlési lehetőségek széles választéka egyelőre még sokakban vált ki feszültséget. A különböző adathordozókon heterogén módon elérhető információk és ezzel együtt az információtartalom gyors avulása nem éppen harmóniát, hanem frusztráltságot, időzavart és a munkavégzésben elégedetlenséget váltanak ki belőlünk.

Nyilvánvalóan senki sem hiheti, hogy az IT demokratizmusa, a „mindenki számára” kiterjesztett jóslat „csak úgy” önmagától alakul ki. A fejlettebb országokban is folyamatosan újrafogalmazott, az elért eredményekhez igazított nemzeti programok készültek a globális struktúrák és piacok honosítására, a katasztrófa helyzetekre: a földrengés túlélésére, a társadalom egyéb veszélyeinek az elhárítására (a franciák, dánok és finnek példájára hivatkozhatunk).

Az új világ, az új informatikai kihívások, a tudásalapú társadalomra való átállás felbecsülhetetlenül nagy energiákat emészt fel, és sokáig jellemzője lesz az ellentmondásosság. Annál is inkább, mert az új világrend elérendő színvonala és a mai politikai, társadalmi, gazdasági szint között sok országban legalább 150–200 év lemaradás van. Az IT folyamatos kialakítása közben létrejött változások mindannyiunkat megérintenek – életkortól, foglalkozástól és társadalmi helyzettől függetlenül – és a mindennapi életünk szinte egész területét befolyásolják: a munkahelyet, a tanulást, a továbbképzést, a családi életet, az életmódot, a fogyasztási szokásokat, a kultúrát, a pihenést, az egészségügyet, a politikát stb.

A változássorozatból nem tudjuk, mi az, ami globális piaci érdekeltségéből állami döntéshozatal vagy nemzeti informatikai stratégia nélkül is végbemegegy és mi az, ami tudatos stratégia és döntéshozás eredménye. Állami szabályozás és egységes koncepció nélkül a globális piaci normák által kikényszerített változások nem rólunk szólnak, csak megtörténnek velünk, és így a globális információs üzletben előnyökhöz jutott kétnyelvű elit uralkodhat az

információs kiszolgáltatottságban élő rétegek és társadalmi régiók felett.

A mi kulturális jelenlétünk az IT-ban valóban csak önmagunk érdeke lehet, összefogás a cselekvésre, a túlélésre. Pontosan akkora tett most felzárkózni a világ fejlődési színvonalához, mint az államalapítás után volt nagy tett az akkori viszonyok között fennmaradni nemzetünknek. Ha azt akarjuk, hogy az IT beteljesült jóslat legyen, akkor mindannyiunknak egyenként és össz társadalmilag is anyagi és szellemi áldozatokat kell hoznunk, hogy a fejlődő világ követelményeihez fel tudjunk nőni, és az elért eredményeinket tartani tudjuk. Hinnünk kell abban, hogy a nagy gazdasági, kulturális forradalom nemcsak egy elit réteg életét változtatja meg előnyösen, hanem mindannyian részt vállalhatunk az új tudásalapú világunk kialakításában és eredményeinek jogos felhasználásában.

Az IT csak akkor lesz mindannyiunk számára érték, ha az állam aktív és felelős szerepvállalással élére áll a változó folyamatoknak, és tudatos cselekvéssel a saját értékeink kibontakoztatására hasznosítja a globalitás eredményeit. Meg kell őriznünk és magasabb szintre kell emelnünk a nemzeti és helyi értékeinket, a sodró változások ellenére is a fejlődéshez kapcsolódó törekvéseket kell erősíteni (például a nemzet szempontjából alapvetően fontos törekvéseket az Internet felhasználásával), a televízió magyar nyelvű populáris kultúrájának életben tartását, anyanyelvünk magas szintre emelését, az idegen nyelvek megfelelő szintű elsajátítását, és fejleszteni a technika alkalmazásának készségeit.

Ezek után a legfontosabb kérdés az maradt, hogy a fent felsorolt informatikai infrastruktúrát, a milliárdos nagyságrendű fejlesztését, beruházásokat – a magánszektorok, a közoktatási- és felsőoktatási intézmények mellett – kiknek legyen érdeke finanszírozni folyamatosan, ha a tudásalapú társadalom vagy kultúratársadalom nem a teljes foglalkoztatottság társadalmá lesz, és felhalmozódnak a szélsőséges gazdasági és kulturális különbségek, rétegeket, régiókat, korosztályokat végérvényesen szakítva el a fejlődésről.

Globális információs infrastruktúra (GII)

Az információs társadalom kialakulásakor jelentkező bizonytalanságokkal szemben a GII stratégiája koncepcióját tekintve világosnak, ütőképesnek tűnik. A következőkben felvázolt stratégiai alapelvekből, a megvalósítási tennivalókból és a munka ütemezéséből kirajzolódik a jövő információs társadalma. (5)

Az alapelvekben szerepel:

- a piaci verseny támogatása;
- a magánberuházások elősegítése;
- a törvényi keretek megalkotása;
- nyílt hozzáférésű távközlési hálózatok megteremtése;
- az általános ellátási és hozzáférési lehetőségek biztosítása;

– a szolgáltatások széles választékának a megteremtése;

– a fejlődő országokkal való együttműködés szükségességének a felismerése.

Ha viszont a szociális és emberi tényezőket vesszük figyelembe, akkor nem tudhatjuk, hogy az információs forradalom milyen hatással lesz az emberi viszonyokra, életmódra, a munkahelyek kialakulására, a távmunkára, a távoktatásra, a telematikára, a távdiagnosztizálásra stb.

A világ vezető államaiban megfogalmazódott politikai alapelvek a következők:

- a hálózatok összekötése, a zavartalan együttműködés biztosítása;
- a hálózatok, szolgáltatások és alkalmazások világpiacának a megteremtése;
- a biztonság és titkosság megteremtése;
- a szellemi tulajdon védelme;
- együttműködés a K + F-ben.

Az IT megvalósításának ütemezését négy fázisban képzelték el. Az első, a műszaki fázis: amelyben a mérnökök, tudósok, közgazdászok alkotó közreműködésével tárják fel a lehetőségeket. A második, a népszerűsítő fázis: amelyikben az újságírók

és társadalomtudósok hívják fel a nagyközönség figyelmét a lehetőségek kiaknázására. A harmadik, a politikai fázis: amely a politikusoktól kívánja meg az együttműködést az IT-ban rejlő lehetőségek kihasználásában. A negyedik, az utolsó bevezető fázis: amelyben a társadalom állampolgárainak kell elfogadnia az információs forradalom kereteit és eszközrendszerét.

Az IT megvalósításában két nézet ütközése jelent alapvető gondot. Az egyik nézet a műszaki, hálózatépítési kérdésekre összpontosít, a másik a társadalmi és szolgáltatási kérdésekre helyezi a hangsúlyt. A világhálózat kiépítése az egész világon és az ezzel összhangban lévő szolgáltatási igények egységes kivitelezése ma még több szempontból is várat a megoldásra, mint-hogy eltérő az egyes országok fejlettségi fo-

ka, a társadalmi szerkezete, a gazdasági helyzete, politikai szerkezete és a távközlési hálózatának fejlettségi szintje.

Most az IT kialakításában mint cselekvési programnak az egyes országok nemzeti infrastruktúráis stratégiáinak jut a kulcsszerep. A GII

A mediális forradalom újabb szelekciókat hoz létre. Mindazoknak, akik nem juthatnak már a lelegején a számítógéphez, a világhálóhoz, romlik az esélyük arra, hogy a kultúrához és az információhoz hozzáférjenek, kisodródnak a perifériára, és ez a folyamat már kisiskolás korban is elkezdődhet.

hosszú távú, lépcsőzetes megvalósításához pedig nemzetközi intézményekre, nemzetközi szabványokra, nemzetek közötti kétoldalú és sokoldalú tárgyalásokra, egyeztetésekre, sokoldalú szerződésekre és jó szándékú vitákra van szükség. Ezt a folyamatot gyorsítják a társadalmi igények és a világkereskedelem fejlődése.

Végig tapasztalhattuk, hogy az IT megvalósításának folyamatában szinte minden funkcionális, formai, tartalmi, szociális és szervezési területet újra kell definiálni. Ebben a nagy világváltozásban az országok, nemzetek és polgárok az információs forradalomnak nemcsak passzív szemlélői lehetnek, de fontos, aktív közreműködők-ké kell válniuk, és összefogással sokat tehetnek az örök emberi értékek megőrzéséért és továbbfejlesztéséért.

Az adatországút tíz állomása

A GII megvalósításának folyamatában az adatutak létrehozása kulcsfontosságú. A *Bangemann*-jelentés 10 irányt jelölt ki az IT-ra való felkészüléshez. (6)

Az adatutak a teljes társadalmi, gazdasági életünk konkrét leképezését teszik lehetővé, amelyek a GII alapjait, gerincét képezik, ezek a következők:

- a távmunka;
- a távoktatás;
- az egyetemi és kutatóintézeti információs hálózat;
- a kis- és középvállalati telematika;
- a forgalomirányítás;
- a repülésirányítás;
- az egészségügyi hálózat;
- az elektronikus tenderek;
- a transzeurópai hatósági hálózat;
- a városi információs hálózatok.

Az információ mint az innováció nyersanyaga

Az előzőekben tapasztalhattuk, hogy az információ és az ezzel kapcsolatos szolgáltatások a jövőben egyre inkább felértékelődnek, a fejlődés irányának meghatározásában fontos szerepet töltenek be. Németország az 1996–2000-re terjedő tudományos és műszaki információra vonatkozó kormányprogramjában az információt a kutatás és fejlesztés alapvetően fontos nyersanyagának fogja fel. (7) A program az információügyben olyan struktúraváltást tűz ki távlati célként, amelynek során az információs tevékenység olyan mértékben válik dominánssá, hogy az tudományosan és gazdaságilag önigazgató területté növi ki magát. Ehhez három célt fogalmaz meg:

– hatékony hozzáférés biztosítása a világon rendelkezésre álló elektronikus, multimédiás, teljes szövegű, bibliográfiai adat- és szoftverinformációkhoz, hogy az elektronikus publikációk csak egyszer kerüljenek adathordozóra, és ugyanazon a helyen legyenek elérhetőek, ezáltal teljesen átrendeződik a régi munkamegosztás a kiadók, a könyvtárak, az információs központok,

szervek és felhasználók között;

– intenzívebben hasznosítani az elektronikusan rendelkezésre álló tudományos és műszaki információt az iparban, a kis- és közepes vállalatoknál;

– el kell érni hosszabb távon, hogy az árak fedezzék az információs termékek és szolgáltatások ráfordításait.

A könyvtári szakterület új lehetőségei, a szolgáltatások újratervezése (8)

Az információs technika egyre gyorsuló fejlődése kihívást jelent az információszolgáltatói és felhasználói számára egyaránt. A birtoklás helyett egyre inkább a hozzáférés elve és gyakorlata válik uralkodóvá. Ahhoz, hogy az információ gyűjtése és tárolása helyett a szolgáltatás kerüljön előtérbe, új készségekre, jártasságokra kell szert tennie minden könyvtárosnak a számítástechnika, a költségtervezési, gazdaságossági, a felhasználói igények, a könyvtári szolgáltatásokat megújító stratégia, a szakmai képzés, továbbképzés területén. Az elektronikus dokumentumok megjelenésével, a hálózat használatával a felhasználó magasabb szintű igényt támaszt a könyvtárral szemben és a tájékozódásban egyre több segítséget kér. A rendszerváltó országokban különösen megnövekszik az állampolgárok információ iránti igénye, mert léte bonyolultabbá válik.

Új lehetőség nyílik a könyvtári képzés megújítására. Fontos ismerni e területen az európai könyvtárügy trendjeit (az információtechnika alkalmazása, hálózati munka, integráció, piacorientáltság, akkreditálási követelmények figyelembevétele stb.). Újra kell definiálni a tantárgyak tartalmát, új tantárgyak bevezetését kell szorgalmazni, új oktatási módszereket kidolgozva igazodni változó világunkhoz. Nagy lehetőség kínálkozik a régi tantárgyak modern technikával való korszerűsítésére. Nagyobb gyakorisággal kell alapozni a képzés és kutatás szimbiózisára. Nagyobb arányban kellene élni a külföldi személyi és szakmai cserekapcsolatok lehetőségével. Hatékonyabban kellene bevezetni az oktatásba a multimédia technológiát.

Már létrejött egy speciális tevékenységkör, amelyet a könyvtáros szakmán belül az Internet korának információs szakembere képvisel, melynek szakmai követelménye: az angol nyelv professzionális ismerete, probléma-analízis, információ-szerző képesség, interperszonális képességek, az információ értékelésének a képessége a minőség, a hasznosság és a pontosság szempontjából, az információ elérhető és hozzáférhető formában való bemutatása. A World Wide Weben való sikeres kutatáshoz elengedhetetlenül szükséges az információ értékelésének a képessége és az adatok pontosságának a meghatározása. Más fontos tulajdonságok is elősegítik a sikeres kutatást, például: a különböző kereső motorok beható ismerete, a kiindulási helyek listája, a jó hálózati kapcsolati lehetőség és a türelem. Ezeknek a képességeknek és készségeknek a kifejlesztése a könyvtáros képzésben újabb feladatot jelent. (9)

A folytonosan változó információs társadalom, amely számítógépes cégeket, kiadókat, telefonvállalatokat, információ-szolgáltatókat stb. foglal magába, a növekedést jelképezi. Ugyanakkor egyre aggasztóbb körülmények közé juttatja a közművelődési, a felsőoktatási, a nemzeti és az országos szakmai könyvtárakat. E könyvtárak igényeinek megvalósítása – a korunk színvonalán álló könyvtári állományok fejlesztésére, új épületek beruházására, az alkalmazotti réteg képzésére, a technológiai újdonságok beszerzésére – egyre súlyosabb pénzügyi akadályokba ütközik.

A könyvtárak csak fokozatosan változnak át papíralapú könyvtárakból automatizált és elektronikus könyvtárakká. Ez a folyamat egy hosszú távú stratégia eredménye lesz. A könyvtári szolgáltatás alapja, hogy megkönnyítse a hozzáférést a dokumentumokhoz. Különbséget kell tudni tenni az eszközök és a célok között, változó világunkban újra kell értelmezni a célokat. Az eszközök felelősségteljes megválasztása a célok előzetes megválasztásától függ, és sohasem fordítva.

Az automatizált könyvtár struktúráj-

nak és funkciójának a kialakításában rengeteg alkotóelem átgondolására van szükség, ami számtalan szakszerű feladat megvalósítását jelöli ki a könyvtáros számára. Újra kell gondolni a bibliográfiai hozzáférést, amely magában foglalja: a dokumentumok azonosítását, a dokumentumok helyének a megkeresését és a dokumentumok fizikai hozzáférését. A különböző módokon létező katalógusokat egységes platformon kell elérhetővé tenni, mint például könyv, cédula, mikroformátum, online katalógusok esetében. Újra kell gondolni az összetett indexek problémáját, ami azt jelenti, hogy a különböző információkereső rendszerek, így az osztályozó és indexelő rendszerek nem rendeltetésszerűen működnek.

Az elektronikus könyvtár előnye, hogy az elektronikus dokumentumok nem helyhez kötöttek, számos felhasználó használhatja ugyanazt az adatbázist ugyanabban az időben, könnyen másolható, rendezhető, átalakítható, kombinálható más dokumentumokkal, tárolása kevésbé helyigényes, mint a papír dokumentumé. Az elektronikus könyvtár használata lehetővé teszi a tartalomjegyzéktől a teljes szövegig való eljutást. A hálózati kapcsolatok segítségével az elektronikus dokumentumok másolata könnyen elérhető, az adatbázisok távolról nagyobb biztonsággal használhatók, mint ahogy a könyvtár által birtokolt könyvekhez hozzájuthatunk.

Szükségszerűvé válik a gyűjtemények szerepének, funkciójának az újragondolása, az elektronikus könyvtár, az automatizált könyvtár és a papíralapú könyvtár összehasonlítása.

Újraértékelést igényel a kölcsönzés problémája, a felhasználók komplexebb kiszolgálási módjának az újragondolása, amely terjedhet a kiszolgálástól az önkiszolgálásig, felhasználói segítségnyújtástól a tájékoztatószolgáltatáson és a felhasználóképzésen keresztül a forrástájékoztatásig.

Irodalom

(1) VARGA Csaba: *Az információs társadalom és magyar stratégiája*. In: *Mi a jövő? Tudástársadalom?*

Telekommunikációs társadalom? Kultúratársadalom? Szerk.: BOGNÁR Vilmos. OMFB – ORTT – HEA, Bp, 1998. 506–521. old.

(2) uo. 509. old.

(3) MOORE, Nick: *Az információs társadalom*. 227–243. old.

(4) GYÖRGY Péter: *Gutenbergtől a multiplexig*. Népszabadság, 1999. április 24.

(5) *Globális információs infrastruktúra: A lehetetlen megkísértése*. Public Network Europe, 1996. dec. – 1997. jan. 27–30. old. TMT, 1997/7–8. sz. 286. old.

(6) *Az adatországok 10 állomása*. Europe Ohne Grenzen, 1996/9. sz. Beilage II. TMT, 1997/7–8. sz. 287. old.

(7) CZERMAK, J. M.: *Information als Rohstoff für innovation*. Program der Bundesregierung 1996 bis 2000. Nachrichten für Dokumentation, 1997/48. sz. 31–36. old.

(8) BUCKLAND, Michael: *A könyvtári szolgáltatások újratervezése*. OSZK, Bp, 1998. 102. old.

(9) HAWKINS, D. T. – FELDMAN, S. E.: *The information professional in the internet age*. Online information '98 konf. London, 1998. dec. 11. TMT, 1999/3. sz. 114–117. old.

Tisza Miklósné

Áldás vagy átok?

Könyvtárnyi irodalom foglalkozik az információs társadalom és a globalizáció viszonyával. A korszakot kutató történészek, politológusok, közgazdászok, szociológusok között konszenzus – kis túlzással – csak abban van, hogy a két fogalommal meghatározott jelenség létezik, de még a definíciókban és a korszakolásban is lényeges eltérések találhatók. Ugyancsak jelentős különbségek figyelhetők meg annak a megítélésében, hogy „áldást vagy átkot” hoz-e az emberiségre az információs társadalom. Az a tény, hogy mindkét tábor talál bizonyítékokat igazságának alátámasztására, abból adódhat, hogy a folyamat kétarcú.

A világ népességének növekedésével foglalkozó kutatók szerint 2100-ig a lakosság lélekszáma meghaladja a 10 milliárd főt, s miközben a termékenység ugrásszerűen emelkedik a fejlődő régiókban, a fejlett világban ugyanakkor stagnál vagy csökken. A demográfusok előrejelzései szerint a családok átlagos mérete valamennyi régióban csökkenni fog, de ez csak a növekedési ütem lassulásában jelentkezik, nem a tényleges létszámok csökkenésében. Az arányok is ijesztőek, mert míg a fejlett világban a lakosságszám 1,5 milliárd körül „áll be” a becslések szerint, addig a fejlődő világ lélekszáma valahol a 9 milliárd környékén. (1) Az életszínvonal növekedésével ellentétesen mozgó népességnövekedés nemcsak a fejlett-fejlődő világ viszonyában mutatkozik, hanem az egyes országokban is tetten érhető, a tehető és szegényebb rétegek családmodelljét vizsgálva.

A népességrobbanás az ellátásokban (táplálkozás, oktatás, egészségügy), a munkaképes korú lakosság foglalkoztatásának megoldásában és a környezet egyensúlyában okozott károk visszafordíthatatlanná válásában okoz globális problémákat. Az ellátások megoldatlansága és a munkahelyek hiánya világméretű migrációs folyamatokat gerjesztenek, ezáltal hatást gyakorolnak a társadalmi rendre és a nemzetközi kapcsolatokra. Gondoljunk csak azokra a védekezési mechanizmusokra, amelyekkel a fejlett világ igyekszik megnehezíteni vagy megakadályozni a bevándorlást. Az eltérő civilizációból jövő, más vallásban hívő, eltérő kulturális értékekkel rendelkező vendégmunkás vagy a véglegesen más kultúrában új hazát választó csoportok szokásainak, életvitelének tolerálása az „öslakosság” számára nem könnyű. Ez kedvez a szélsőséges eszmék térhódításának, a na-